

**FAHRENHEIT 9/11 BELGESELİNİN İLETİŞİMSEL EYLEM KURAMI VE 5
BASAMAKLI ETİK ÇÖZÜMLEME MODELİNE GÖRE ANALİZİ**

Aybike Serttaş Ertike*

Özet

Etik kavramı ve Habermas'ın iletişimsel eylem kuramından yola çıkarak *Fahrenheit 9/11* belgeselinin analiz edildiği çalışmanın birinci bölümünde etik ve ahlak kavramları tanımlanarak, aralarındaki farklar ortaya konmuş; etikle ilgili çeşitli yaklaşımlara değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Habermas'ın, "simgelerle sağlanan bir etkileşim" olarak tanımladığı iletişimsel eylem kuramı incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde çalışma boyunca incelenen kavramlar çerçevesinde *Fahrenheit 9/11* belgeseli ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı, korku çekiciliği, simgesel şiddet, 5 basamaklı etik çözümleme modeliyle analiz, televizyonda dramatikleştirme; bu bölümde kullanılan başlıklardır.

Anahtar Kelimeler: İletişimsel Eylem Kuramı, Korku Çekiciliği, Simgesel Şiddet, 5 Basamaklı Etik Çözümleme Modeli.

Abstract

In the first section of the paper, ethics and morality terms and the differences between them are defined and various approaches on ethics are mentioned via Habermas' theory of communication action and ethics. In the second chapter, theory of communication action which is characterized as the interaction provided by symbols by Habermas is studied. In the third chapter of the paper, the documentary *Fahrenheit 9/11* is analysed detailed throughout the outline of the terms mentioned in the research. Theory of communicative action, threat appeals, symbolic violence, 5 stepped ethics analysis model, dramatization on television are the headlines displayed in this section.

Keywords: Theory of Communicative Action, Threat Appeals, Symbolic Violence, 5 Stepped Ethics Analysis Model.

---

* Yrd. Doç. Dr. Aybike Serttaş Ertike, İstanbul Arel Üniversitesi, aybikeserttas@arel.edu.tr

1. Etik ve Ahlak Üzerine

“Ben tüm yaşamımı Kant’ın ahlaki öğretilerine göre yaşadım, özellikle Kantçı görev tanımı ışığında.” Adolph Eichmann-Yahudi Soykırımının Baş Yöneticilerinden-1961’de yargılanırken mahkemeye verdiği ifade.

Batı dillerinde ahlak kavramının kökeni, uzlaşlar, pratikler, davranış kuralları, belli bir kişinin, bir grubun karakteri anlamında moreles sözcüğüne dayanır, ethos ise Yunanca karakter anlamına gelir.(Damlapınar, 2005,s.3) Gerçek ahlak tasarımı, davranış ile karaktere ilişkin ahlaki bir kodun ya da bir dizi ahlak kuralının felsefi bakımdan yeterince temellendirilmiş olmasına, temellendirilmiş bu kuralların da ilkece ussal eleştiriye açık olma yeteneği taşımalarına karşılık gelmektedir.

Etik doğru ve yanlış davranış teorisidir. Ahlak ise bu teorinin şu ya da bu tarzda, şu ya da bu mekan veya zamanda pratiğe dönüştürülmesidir. Ahlaki değil de etik ilkelerden, etik değil de ahlaki bir davranış tarzından söz etmek daha doğrudur (Damlapınar, 2005,s.4).

Ahlak, neyin iyi, neyin kötü, neyin doğru, neyin yanlış olduğuyla ilgili ulaşılmaması gereken değerler bütünüdür. Kişilerin, toplumsal sınıfları ve ulusların benimsedikleri ve uymak zorunda oldukları davranış biçimleri, standartları, değerleri ve ilkeleri bütünüdür (Kök, 2001, s.1). Etik, bir eylemi, ahlaki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumu sorgulamaktadır. Bu bağlamda, iyi, ödev, gereklilik, izin, vb. kavramları ele almaktadır (Pieper, 1999, s.17-23). Ahlak ise, bir kurallar sistemidir ve ahlakiliğin özünde bireyin bu kurallara karşı duyduğu saygı vardır.

Etiğin işlevi belli bir eylemi doğrudan buyurmak ya da yasaklamak değildir (Pieper,1999,s.99). Etik belli bir eylem ya da davranışı değil sadece insana özgü olan özgürlük anlamındaki ahlakiliği gösterip talep eder.

Etik içsel kontrolle oluşturulan, bireysel, davranışları kodlayan bir felsefedir. Ahlak ise geleneksel, dışsal kontrollü, toplumsal moral değerlerdir ve daha çok psikolojiktir.(Sabuncuoğlu,2004,s.165) Nasıl bir disiplin mekanizmasıyla yürütülürse

yürütülsün, davranış kodunun kaliteyi güvence altına alma konusunda temel bir yeri olabilir. Burada ortaya çıkan sorunlardan birincisi, kodun içeriğinin ne olacağı ve geniş bir alana yayılan ilkelerle mi yoksa daha kapalı ayrıntılı tanımlamalarla mı belirleneceğidir.(Belsey ve Chadwick,1998,s.23-24) Diğer sorun ise bu kodun olumsuz mu, etik olmayan bir davranışı önlemeye mi yoksa etik davranışın geliştirilmesine yönelik mi olacağıyla ilgilidir.

Etik ve ahlaki yargılara ilişkin bir metinde, Aristo, “doğru olanın zor ele geçme niteliği” ile yanlış olanın her yerde hazır ve nazır olma şansını” karşılaştırmaktadır. Buna göre, yanlış yapmak kolay, doğruyu bulmak ise zordur. Çünkü doğruyu yapmanın tek bir yolu varken pek çok yanlış yol vardır (Matelski,2000,s.61).

Aristo'nun etik anlayışına getirmiş olduğu en önemli boyut özgürlük ve kişinin bir davranışı özgürce seçmesidir (Soygüder,2003,s.169-170). Seçim şansının olmadığı yerde etik de olmaz. Seçim yapabilen kişi yaptığı seçimden kendi sorumludur, seçim şansı yoksa etik yoktur, bu durum etik eylemin koşulu olarak özgürlüğü karşımıza çıkarır.

Kant'a göre, mutluluk değişken bir kavramdır ve Kant, eudemonist (mutlulukçu) bir ahlak felsefesini kabul etmemiştir. Mutluluğun kaynakları kimi için erdem, kimi için iyi, kimi için bilgi, kimi için doğaya uygun yaşamadır. (Soygüder,2003,s.169-170) Kant, ahlakı herkes için aynı kılan, değişmeyen bir noktada temelleştirmeye ve evrenselleştirmeye çabalamıştır. Kant, herhangi bir çıkar ahlakına şiddetle karşı çıkmış ve iyi denen davranışı insanın doğal isteklerinin, eğilimlerinin, doyurulması olarak açıklayan tüm ahlak kuramlarını reddetmiştir. Ona göre, ahlakın kaynağı özgür insandır, tanrı bile değildir. İnsanı insan yaparsa aklıdır. Bu akıl ahlaki olarak insanda vicdan şeklinde ortaya çıkar.

Bir isteme, iyi olduğu için değil yasaya uygun olduğu için iyidir. Kant'a göre, özgürlük, ahlaklılık ve akıl arasında sıkı bir bağ vardır. Akılcı etik anlayışını evrenselleştirmeye ve her zaman, her yerde, herkes için geçerliliğini koruyan ahlaki değerleri bulmaya çalışmıştır.

Kantçı etik, evrenselci boyut ve amaç taşır (Eralp,1997,s.193). Bireyler, devletler ve diğer aktörlerden oluşan ve her aktörün etik ve rasyonel davrandığı kozmopolitan bir dünya

topluluğunda evrensel hukukun mümkün olacağı ve böylece ebedi barışa ulaşılacağı düşünülür. Kant'a göre iç siyasal düzen ile dış ilişkilerin biçimi ve niteliği ayrıştırılmaz.

Kant, açık diplomasi, saldırmazlık, self-determinasyon, müdahale yasağı, savaşta hukuk dışı araçların kullanılmaması, uluslararası güveni sağlamanın önkoşulu olarak silahsızlanma gibi modern uluslararası sistemin de temel kabulleri haline gelmiş ilkeleri dile getirir. Kant, savaşı en büyük kötülük olarak görmesine ve çıkar savaşlarını ebedi barışın önünde en büyük engel olarak görmesine rağmen savaşların hemen bitmesini beklemez. (Eralp,1997,s.207-208) Hegel ise, savaşı işlevsel bulur. Savaş, mutlak bir kötü değildir. Halkın etik değerlerinin oluşmasına ve korunmasına katkıda bulunabilir.

Kant, bir davranışın iyi olup olmadığını sonuçlarına bakarak değerlendirmeyi doğru bulmaz (Soygüder,2003,s.171). Ahlak felsefesine katmış olduğu en önemli olgu, “görev ahlaki”dir. Buna göre, herhangi bir eylemin ahlaki değeri söz konusu olduğunda kişisel eğilim söz konusu değildir. Eğilimler gözardı edilip yalnızca görev duygusuna boyun eğildiğinde eylemler daha değerli olacaktır.

Kant'a göre, insanın görevinin ne olduğunu bilebilmesi için kendisine “Bu koşullarda herkesin şimdi benim niyet ettiğim gibi davranmasını istiyor muyum?” sorusunu sorması gerekir. Bu ilkeye “koşulsuz buyruk” denmektedir. Kant, görevlerin çatışması ile karşılaşsaksak yalnızca koşulsuz buyrukları izleyerek önceliklerin bulunabileceğini ifade eder.

Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından 19. yüzyılda geliştirilen yararçı yaklaşım ise, kararların maksimum çıkarlar doğrultusunda alınması gerektiğini savunur (Matelski,2000,s.62). Bentham, kişinin eyleminde olabildiğince çok sayıda insanın, olabildiğince çok mutluluğunu sağlayabildiği koşulda mutlu olabileceğini savunur (Soygüder,2003,s.173-176). Ahlaklı kişinin mutluluğu, diğer insanların mutluluğuna bağlıdır. Bentham'a göre, tüm canlı varlıklar hazza yönelmiştir. Doğru ya da yanlışın ölçüsü en çok kişi için iyiliktir. Bir şeyin faydası, onun pratikteki yararlılığıdır. Bunun için kişi, eylemin sonucunu önceden hesaplayabilmelidir. Eylemin sonucunda sevinç yaratacak değerler, üzüntü yaratacak değerlerden çoksa, yapılan iyi aynı zamanda ahlaki bir eylemdir.

Mill ise, iyiyi kötüden ayıran ölçüyü sorgulamış; iyiyi kötüden ayıran ölçünün yarar ölçüsü olduğunu ifade etmiştir. Eylemler beraberinde mutluluk getiriyorsa doğru, mutsuzluk getiriyorsa yanlıştır. Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger ve Sartre gibi bazı düşünürler de anahtar kelimesi seçmek olan “varoluşçuluğu” savunmaktadırlar. İnsan seçmekte ve “olmak”ta özgürdür, uyması gereken hiçbir davranış kodu yoktur. Yaşam kuralları insanın kendisi için kararlaştırdığı kurallardır ve sonunda belli konularda yüzyıllarca öncesinin ahlak urallarını koyanların haklı olduğu kabul edilirse bunlar insanın kendisi için deneyip sınavarak bireysel deneyimleriyle kabul ettiği kendine ait kurallar olacaktır.

Rawls’ın Adalet Kuramı’nda, adalet kavramı için hakseverliğin temel olduğunu ve bütün etik kararların bu temel önerme akılda tutularak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Matelski,2000,s.63). Kimi meslektaşlarına göre Rawls, doğasında eşitsizlik olan koşullarda hakseverlik kavramını belirlemekte güçlük çekmektedir. Bu gibi durumlarda görmezden gelme perdesinin kullanılmasını, bütün toplumsal farkların göz ardı edilmesini önermiştir.

Rawls, adalet kuramında, toplumsal sözleşme kuramı çerçevesinde hukuk norm ve kurumlarının temellerini açıklamaya çalışmaktadır (Pieper,1999,s.115). Her insana insan onuruna yaraşır bir varoluş ve mükemmel bir birliktelik biçimi sağlayacak belli temel ilkeler üzerinde insanların uzlaşacağı yolundaki varsayımsal-hayali bir ilk durum tezinde, insanların daha baştan ahlaki bir gerekliliği, yani her sosyal topluluğun temeli olarak adalet ilkesini mutlak şekilde kabul edeceğini öngörür.

Kullanılan etik perspektiften bağımsız olarak kişinin felsefi inançlarını, işlerliği olan , karar vermeyi kolaylaştıran bir yapıya uyarlaması önemlidir. Bu konuda çalışmalar yapan Ralph Potter, etik çözümlmeyi dört boyutta ele almıştır (Matelski,2000,s.48). Buna göre, günlük yaşantıdaki karar verme kalıplarını da ortaya çıkarmak mümkündür. Potter’ın yapısal analizi bir olay için kullanıldığında şu değerlendirmeler yapılacaktır:

1. Durumun tanımlanması
2. Kişinin konuyla ilgili olarak kendi değer yargılarını kararlaştırması
3. Bu değerlerin kişinin karşısındaki kurumun ilkeleri ve politikalarıyla karşılaştırılması

4. Önceliklerin saptanması.

Tom Bivins ise, genellikle gazetede yayınlanan haberlerin etik anlamda doğru hazırlanıp hazırlanmadığını saptamak için Beş Basamaklı Etik Çözümleme Modeli'ni geliştirmiştir. Çözümleme şu şekilde yapılmaktadır: (Soygüder,2003,s.218)

1. Durum tanımı
2. Etik yol
3. Etik ilkelerin belirlenmesi
4. Olayın seçilen etik yol ve ilkeler bağlamında incelenmesi
5. Doğru davranışın belirlenmesi.

2. Habermas ve İletişimsel Eylem Kuramı

İletişimsel eylem modeli, dili daraltılmamış bir anlaşma modeli olarak varsaymaktadır. Konuşucu ve dinleyici ortak durum tanımları hakkında görüşebilmek için önceden yorumlanmış yaşama evrenlerinin ufkundan, eşzamanlı olarak nesnel, sosyal ve öznel dünyada bir şeyle ilişki kurmaktadır (Habermas,2001,s.122). Bu yorumlamacı dil tasarımı, biçimsel bir pragmatik kurma yolundaki çeşitli çabaların temelinde yatmaktadır.

Habermas, temelde tek yönlü ussallaştırma sürecinin sonucu olarak modern toplumun karşılaştığı çeşitli siyasal, ekonomik ve kültürel bunalımların kökenlerini ortaya koymakta, bu bunalımlar sürecinin aşılması bağlamında temelde "uzlaşım" yoluyla normlar ile değerler üstüne kurulmuş ortak karar alma biçimlerini savunan bir çözüm önerisi getirmektedir (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2814>).

İletişimsel eylem söz eylemleriyle örtüşmeyen ama onlarla koordine edilen bir etkileşimler tipinden bahseder. Yani iletişimsel eylem ortak bir yorumlama sürecine dayanır. (<http://www.yaziyaz.com/dergi/2007/07/iletisimsel-eylem-ve-toplumsal-tahammulsuzluk/>) İletişimsel eylemin nihai hedefi, anlama temelinde bir açıklamadır. Anna Harent'in uzlaşım yönelimli eylemi, Gadamer'in ufukların kaynaşması, Hegel'in törel ilişki kavramı benzer görüşlerdir.

Habermas (2001,s.122), iletişimsel eylemi şöyle tanımlar:

”İletişimsel eylemden simgelerle sağlanan bir etkileşimi anlıyorum. Bu eylem karşılıklı davranış beklentilerini tanımlayan ve en azından iki eyleyici özne tarafından anlaşılmalı ve kabul görmüş olmaları beklenen, zorunlu, geçerli normlara uyar. Toplumsal normlar yaptırımlarla güçlendirilmişlerdir. Anlamları, gündelik dildeki iletişime yansır.”

Habermas, iletişimsel eylem kavramını yanlış konumlandırmamak için eşzamanlı olarak bir önermesel içerik, bir kişilerarası ilişki sunumu ve bir konuşucu yönelimini dile getiren söz eylemlerinin karmaşıklık düzeyini karakterize etmiştir (Habermas,2001,s.123). İletişimsel eylemde ulaşılmak istenen amaç, karşıdaki kişi ya da kişilerin yaşam dünyalarına değinerek, onlarla işbirliği yaparak, beraber yürütülen yorumlama süreci yoluyla ortak bir anlayışa varmaktır.

Habermas günlük yaşamımızda resmi sistemlerin artan müdahalelerini, refah devleti, tekelci büyük şirket kapitalizmi ve kitle tüketim kültürü gelişmeleri paralelinde işlemiştir. Bu zorlayıcı eğilimler halk yaşamının gitgide daha geniş sahalarını akılcılaştırmaktadır, bunları etkililik ve denetimin genelleştirici mantığına indirgemektedir.

Rutin politik partiler ve çıkar gurupları katılımcı demokrasinin yerini alırlar, toplum gitgide artarak yurttaşların girdilerinden uzak düzlemlerde yönetilmektedir. Sonuç olarak, halk kamusal ile özel, birey ile toplum, sistem ile yaşam dünyası arasındaki sınırlar bozuklaşmaktadır. Demokratik halk yaşamı, yurttaşlara halkça önemli sorunları tartışabilmelerine kurumların izin verdiği yerlerde gönenbilir. “İdeal konuşma durumu”nun ideal bir tipini tanımlar; aktörler eşit tartışım yetenekleriyle donatılmıştır, birbirlerinin temel toplumsal eşitliğini tanırlar ve konuşma ideoloji ya da yanlış kabullerle çarpıtılmaz.

İletişimsel eylem modeli için dil yalnızca, konuşucuların tümceleri anlaşmaya yönelik olarak kullanarak dünyayla ilişki kurduklarına ve bunu yalnızca teleolojik, normlara göre düzenlenmiş ya da dramaturjik eylemlerde olduğu gibi doğrudan doğruya değil, düşünsemeli bir biçimde yaptıklarına ilişkin pragmatik görüş altında önem kazanır (Habermas,2001,s.127). İletişimsel eylem kavramı, tarafların bir dünyayla ilişki kurarak karşılıklı kabul edilebilir ya da tartışılabilir geçerlilik iddialarında bulunduğu anlaşma süreçleri içinde bir araç olarak dilin varlığının önemini vurgular.

Bu anlamda anlaşmaya yönelmiş olan bir aktör, üç geçerlilik iddiasında bulunmalıdır:

1. Yapılan önermenin doğru olduğu iddiası,
2. Konuşma eyleminin geçerli bir normatif bağlamla ilişkili olarak doğru olduğu iddiası,
3. Açık konuşucu yöneliminde ne dile getiriliyorsa onun kastedildiği iddiası.

Habermas, yanlış anlamaları önlemek için, iletişimsel eylem modelinin, eylemi iletişimle eş tutmadığını belirtmiştir. (Habermas,2001,s.127) Dil, anlaşmaya yarayan bir iletişim ortamıdır. Aktörler ise eylemlerini koordine etmek için birbirleriyle anlaşarak, her defasında belirli hedefleri izlerler. Bu bakımdan teleolojik yapı tüm eylem kavramlarının kökeninde vardır.

İletişimsel eylem durumunda ortaklaşa yorumlama süreçlerinin üzerinde inşa edildikleri yorumlama başarıları, eylem koordinasyonun mekanizmasını oluşturur; iletişimsel eylem yorumlayıcı bir biçimde gerçekleştirilmiş anlaşma edimine girmez, söz eylemleriyle örtüşen değil onlarla koordine edilen bir etkileşimler tipini tanımlar.

Habermas'ın söylem etiği ise, katılımcıların çoğunluğunu gerektiren ve ahlaki bir savda buldukları ve o ölçüde geçerlilik iddialarında buldukları bir etik kuramdır. Ama burada temellendirilmeye çalışılan etik, sezgici, metafizik gibi bilişsel tabanlı olmayan bir etik değildir. Ahlaki fenomen, Habermas'a göre iletişimsel eylemin biçimsel pragmatik çözümlemesi anlamı aydınlatılabilir (http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi113/yilmaz.yildirim_113.html).

Böylece normatif olanın bilişsel olması gereğini temellendirilmiş olmaktadır. Böylelikle, ahlaki fenomeninin sadece katılımcıların edimsel tavrında kavranabileceğini göstermek mümkün olmaktadır. Aksi durumda örneğin sezgicilerin yaptıkları şekliyle, normatif ifadeleri doğrulamanın ya da yanlışlamanın mümkün koşulunu veremedikleri için eleştirir. Habermas, burada *argümantasyon* kavramını devreye sokar. Argümantasyon, zorlamaya başvurmaksızın iletişimsel ilişkilerin sürekliliğini olası kılan iletişimde asli olarak bulunan “rasyonelliğin başvuru mahkemesidir”. Zira rasyonellik bilginin temellendirilmesi ile değil kullanımıyla ilgilidir ve doğrulanması da “argümantasyon prosedürleri”yle olur.

Habermas'ın geliştirdiği özgün söylem etiği (iletişim etiği) onun iletişim kuramının ayrılmaz bir bileşenidir. Söylem etiğinin temelde yararcılık ile Kantçı etik kuramlarına karşı bir seçenek olarak geliştirilmiş; uzlaşım sonrası bir etik anlayışa karşılık gelen bir yaklaşım

olduğunu söyleyen Habermas, bu yaklaşımın ana düşüncesinin birbiriyle çarpışan farklı savların geçerliliklerinin sınanabilmesine olanak tanıyacak bir uslamlama ilkesi geliştirmek olduğunu belirtmektedir(http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi113/yilmaz.yildirim_113.html).

Habermas'a göre böyle bir ilke, ancak iletişim ile uslamlamanın genel pragmatik varsayımlarına bakılarak temellendirilebilecek bir ilkedir. İlkeyi temellendirirken Habermas'ın izlediği yol en genel anlamda şu biçimde özetlenebilir: Belli ifadeleri dile getirirken konuşmacılar en azından üstü örtük bir biçimde farklı türden geçerlilik savlarına başvurumaktadırlar. Bunlar sırasıyla doğruluk savı, normatif doğruluk, içtenlik ya da dürüstlük diye sıralanmaktadır. Bu geçerlilik savları aynı zamanda dışsal kısıtlamalardan kurtulmuş ideal konuşma ortamının da yeter koşullarını oluşturmaktadır.

Habermas, modernite projesini bitmemiş bir proje olarak niteler.(Eralp,1997,s.223-224) Buna göre, modernite ilerlemeyi gerçekleştirirken özgürlük ve demokrasiyi geri plana atar. Daha somut olarak, modernitenin araçsal ussallığı tüm topluma yaygınlaştırması, üretim düzeyinde teknolojik gelişmeyi sağlarken özgürlüğü de yok etmektedir. Bu anlamda, modern toplum tek taraflı bir ussallık tarafından yönetilir; araçsal ussallık. Modern toplumun sorunu, araçsal ussallığın bireyler arası ilişkilerde iletişimi yok etmesi ve böylece kamu alanını sömürgeleştirmesidir. Bu nedenle, yapılması gereken araçsallığın iletişimsel ussallıkla yer değiştirmesidir. İletişimsel ussallığın toplumsal ilişkiler içinde yaygınlaştırılması ve bireyin bu yeni düzene adaptasyonu demokrasinin ön koşuludur.

İletişimsel ussallığın uluslararası sistemin temel işleyiş mekanizması olması demokratik bir dünya düzeninin yaratılmasını olası kılar. Demokratik bir dünya düzeni içinde aktörler arasında kurulacak iletişim egemenlik ilişkilerinin ortadan kalkmasına ve belli bir kamusal alanın kurulmasına yardım eder.

3. “Fahrenheit 9/11 ” Belgeselinin Analizi

Bourdieu'ya göre televizyona çıkıyor olmanın karşı kefesinde müthiş bir sansür, bir özerklik yitimi bulunmaktadır.(Köse,2004,s.31) Bu özerklik yitimi, konunun ve iletişim koşullarının dayatılmasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve özellikle televizyondaki zaman sınırlamasıyla her türlü eylem ve eleştirel yargı gücünü tırpanlayan etkin bir sansüre dönüşmektedir.

Televizyon, Bourdieu'nün homologie (benzeştirme) şeklinde adlandırdığı bir işlevle, izler kitlenin kültürel açıdan tek tipleştirilmesi amacına hizmet etmektedir. Bu amaçla yazılı basın ve televizyon programları, enformasyon (ciddi ya da yüzeysel) ya da boş zaman (ciddi ya da yüzeysel) ve eğlence üzerine odaklanma işlevlerine göre sınıflanmıştır.

Kültürel açıdan tek tipleştirilmiş bir toplum, siyasi egemenler için ideal bir toplumdur. Belgeselin analizinin ilerleyen satırlarında da değinileceği gibi, Amerikan hükümeti kitle iletişim araçlarının büyük etkisini kavramış ve özellikle kriz dönemlerinde güdümündeki araçları kamuoyunu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek için ustaca kullanmıştır.

Bourdieu'nün, medya – izleyici ilişkisini çözümlerken başvurduğu habitus kavramının ifade ettiği anlam, medya içerikleri yoluyla izleyicilere yönelik bir koşullama mantığına odaklanmaktadır. (Köse,2004,s.56-58) Söz konusu koşullama, her alanda, (kültürel, ekonomik, toplumsal) etkili olmaktadır. Medya, bu anlamda izleyicilerin gerek bilinçaltı, gerekse kolektif bilinçlerinin yapılanmasında bir dizi koşullanmış pratiğin üretimine katkıda bulunmaktadır.

Bourdieu'nün, medya çözümlemesinde sıkça başvurduğu kavramlardan birisi de simgesel şiddet kavramıdır. Bu kavram, Bourdieu tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “ Kendi kurbanları için bile görünmez olan, bilgi ve iletişimin salt simgesel yöntemleri aracılığıyla işleyen duyarsızlaştırıcı ve yumuşak bir şiddet türü.”

Buna göre, gerçek şiddet hissedilebilir, somutlaştırılabilirken; simgesel şiddet ve dolayısıyla simgesel egemenlik ispatlanamaz, bunlar medyada söylemsel düzenin içine kazanmıştır. Örneğin bir tartışma programında, konukların söz hakkına yapılan saldırılar ve sözü kesmek türünden uygulanan sansür girişimleri, bu şiddet türünün en bilinenlerindedir.

Fahrenheit 9/11'de simgesel şiddete maruz kalan taraflara kendini ifade hakkı verilmesi belgeselin etkisini daha da arttırmaktadır. Bazen sadece mensup oldukları ırk yüzünden (belgeselde Afrika asıllı Amerikalılar şeklinde vurgulanmıştır) savlarını ortaya atmaları engellenen taraflar gerçek dünyada eksik olan iletişim ortamını belgeselde geçici de olsa bulmuşlardır.

Medya söyleminin manipülatif etkisi, temelde bir gözetim düzeni kurmayı amaçlamaktadır. (Köse,2004,s.70) Bourdieu'nün televizyon haber söyleminde ve tartışma programlarında ipuçlarını sunduğu simgesel şiddetin temelinde de aynı türde bir gözetleme düzeni mantığı yer almaktadır. Simgesel şiddet televizyonda bir tür gözetleme ve denetim kurma, dolayısıyla egemenlik uygulama aracı olarak cisimleşmektedir.

Medya söylemi yaklaşımının ikinci karakteristiği ise, Bourdieu'nün homoloji adını verdiği genel benzerleştirme eğilimidir. Medya söyleminin homolojik etkisi, toplumsal dünyada birikmiş nitel farkları yok eden, genelleştirilmiş ve yüzeysel tek tip düşüncelerin ve basmakalıplığın egemen bir değer olarak kutsanışına yol açmaktadır.

Bu benzerleştirme eğilimi amaçsız değildir. Fahrenheit 9/11'de, ABD'de siyasi sistemin desteklenmesine katkıda bulunması için hükümet tarafından medya aracılığıyla yapılan faaliyetlerin Bourdieu'nun homoloji kavramını örneklediği söylenebilir.

Fahrenheit 9/11, ABD'de 2000 yılında yapılan seçimlerle başlamaktadır. Al Gore ve Bush'un yarıştığı başkanlık seçim sonuçlarıyla ilgili CNN, Fox News Channel gibi başlıca kanallardan yapılan açıklamaları dinleyerek seçim gecesindeki atmosferden haberdar oluyoruz.

Bush'un galibiyetinin açıklanmasından sonra – ki belgeselde bunun şaibeli bir galibiyet olduğu da vurgulanıyor- Kongre'de senato üyeleri sonuca itiraz ediyorlar. Bu itirazları sıralayacak olursak;

- seçimlere hile karıştırma,
- yetkileri kötüye kullanma,
- seçmeni engelleme çabaları, ilk sıralarda göze çarpıyor.

Bu itirazlar esnasında, kanuna göre, itiraz etmek isteyen her senato üyesinin bir senatörden imza almak zorunda olduğu belirtiliyor. Fakat, “Afrika asıllı” Amerikalılar'a hiçbir senatör yardım etmiyor ve itirazlar kayda geçirilemiyor.

Bu durum Habermas'ın yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, Habermas'ın yaklaşımının ana düşüncesinin birbiriyle çarpışan farklı savların geçerliliklerinin

sınanabilmesine olanak tanıyacak bir uslamlama ilkesi geliştirmek olduğundan yola çıkılarak, savların sınanmasına olanak tanınmadığını, ortak karar alma biçimine rastlanmadığı gözlemlenmiştir.

İletişimsel eylemde ulaşılmak istenen amaç, karşıdaki kişi ya da kişilerin yaşam dünyalarına değinerek, onlarla işbirliği yaparak, beraber yürütülen yorumlama süreci yoluyla ortak bir anlayışa varmaksa, bu örnekte gözlemlediğimiz bu da değildir.

Kongredeki bu görüşmelerin ardından, Bush'un Beyaz Saray'a yürüme töreninin gerçekleştiği yere gidiyoruz. Başkanların, seçildikten sonra Beyaz Saray'a yürümeleri gelenekselleşmiş bir eylem olmasına rağmen protestolar yüzünden Bush' un bunu gerçekleştirmediğini görüyoruz. (Pankartlar açılıyor, sloganlar atılıyor ve Başkan'ın arabasına yumurtalar atılıyor.)

Bir sonraki bölümde Başkan'ın ve bazı önemli devlet görevlilerinin televizyona çıkmadan önce geçirdikleri hazırlık sürecini izliyoruz. Hatta, senatörlerden biri "Beni olduğumdan genç gösterin." diyor televizyonculara. Televizyonun dramatik bir araç olma özelliği burada göze çarpmaktadır. Televizyon dramatik bir araçtır çünkü aktardığı şeylerin büyük kısmı oyuncuların daha önceden hazırlanarak sunduğu kurgusal malzemelerden oluşan ve oyunun konusunu, konuşmaları, karakterleri, kostümleri kısaca dramatik ifade araçlarının hepsini kullanan geleneksel drama biçimindedir.(Esslin,1991,s.14)

Televizyon iki anlamda dramatikleştirmeye başvurmaktadır:(Mutlu,1999,s.146) İlki, televizyonun bir olayı sahneye koyması, görüntülemesi; ikinci olarak da, görüntülediği olayın önemini, dramatik ve trajik niteliğini abartmasıdır. Burada sorulması gereken; gerçekte önem taşıyanın olay mı yoksa olayın hikaye edilme biçimi mi olduğudur.

Televizyonda, siyasetçilerin konuşmaları, tanınmış bir ismin basın toplantısı ya da onunla yapılan bir mülakat çerçevelenmekte, sahneye konulmaktadır. Büyük adam veya kadınların yüzlerine makyaj yapılmakta, arka plan seçilmekte veya düzenlenmekte, giysiler özenle seçilmekte ve televizyona çıkarılan bölümler montajlanmakta, canlı yayınsa yakın çekim, uzak çekim, misafir ve mülakatçının karşılıklı çekimleriyle dramatik biçimde yapılandırılmaktadır. Sonuç, dramatik bir gösterimdir ki kaydedildiğinden sonsuz kere tekrarlanabilir.

Belgeselde, dikkat çeken bir diğer nokta da ABD’de televizyon haberlerinin “*infotainment*”leştiğidir. Ciddi haberlerin izlenmesi, önceleri kamusal hizmetin yerine getirilmesi olarak görülürken artık izleyici çekebilmek, reklam alabilmek, para kazanabilmek için haber yapılması öne çıkmaktadır.(Tokgöz,2006,s.72) Gazeteler ve televizyonlar, yayın organlarının sahiplerince eğlenceli haberler yapmaları yönünde devamlı uyarılmaktadırlar. Habegence (*infotainment*) olarak adlandırılan bu yaklaşım, eğlencenin haber, haberin eğlence olarak değerlendirilmesinin yansıması olarak tüm dünyada karşımıza çıkmaktadır.

ABD’de televizyon haberlerinin “*infotainment*”leşmesinin sonuçları siyasi haberler bağlamında da görülmektedir.(Mutlu,1999,s.151) Televizyonun siyasal işlevinin en önemli denek taşlarından biri olan ve en çok araştırılan Amerikan Başkanlık seçimlerinde, giderek siyaset-televizyon ilişkisinde haber başlığı altındaki programların siyasal iletişimde özsel bir işlev ve rol oynadığını araştırmalar ortaya koymaktadır.

Televizyon ekranı hem bir çerçeve hem bir sahnedir. Başkan ve önemli devlet adamlarının da sık sık televizyonla halka hitap ettiklerini görüyoruz. Tüm tepkiler, dilekler, açıklamalar, mutlu haberler ve kötü haberler televizyondan aktarılıyor. Başkan ve adamları, kamerayı yok sayarak –oldukça rahat ve profesyonel tavırlarla- doğrudan seyircinin – seçmenin- gözünün içine bakıyor ve mesajlarını aktarmaya çalışıyorlar.

Giriş kısmından sonra, belgeselin jeneriği başlıyor. Jeneriğin ardından, ekran kararıyor. Birkaç dakika boyunca yalnızca sesler duyuyoruz. Bu seslerle, izleyicide yolunda gitmeyen bir şeylerin olduğu izlenimi oluşturuluyor. Ekran aydınlandıktan sonra bir süre yakın çekimler izliyoruz. Baş çekimlerle, çeşitli Amerikan vatandaşları görüyoruz. Siyah, beyaz, kadın, erkek pek çoğunun yüzünde aynı ifade hakim: Kaygı.

Ardından ekran küllerle kaplanıyor. Gökyüzünden yağın küllerden başka bir şey göremiyoruz. Uçaklar, kulelere çarptıktan sonra uzunca bir süre yağın küller, aynı zamanda kuvvetli bir metafora karşılık geliyor: Gökyüzünden sokaklara yağın küller, Amerikalılar’ın 11 Eylül’le birlikte büyük darbe alan özgüvenlerini simgeliyor.

Bu bölümde, 10.09.2001 tarihli, Bush'un FBI'ın güvenlik önlemlerini azalttığına dair belgeyi ve 6.08.2001 tarihli, Usame Bin Ladin'in uçaklarla bir eylem yapma planının olduğunu belirten güvenlik raporunu da görme fırsatı buluyoruz.

İlerleyen bölümlerde, Bush'un babasının, bazı yakın arkadaşlarının ve Bin Ladin ailesinin bazı üyelerinin de ortak olduğu ABD'nin silah üretim şirketlerinden Carlyle Şirketi hakkında bilgi ediniyoruz. Beyaz Saray'da yapılan bir basın toplantısında, gazeteci Helen Thomas, Beyaz Saray sözcüsüne şu soruyu soruyor: “ Beyaz Saray açısından, Eski Başkan Bush ve Eski Dışişleri Bakanı Baker'in bağlantılarını kullanarak, dünyaca ünlü silah şirketini temsil etmeleri etik açıdan doğru mudur?”

Bu soruya basın sözcüsünün cevabı şöyle: “Başkanın, ailesinin tüm etik kurallara uyacağına inancı tamdır.”

Beyaz Saray, 11 Eylül sonrası süreçte, kamuoyunu saldırılardan Irak'ın sorumlu olduğuna inandırmak için pek çok yöntem kullanmıştır. Bu dezenformasyon kampanyaları profesyonel halkla ilişkiler şirketleri tarafından düzenlenmiş ve ABD'deki anaakım medya tarafından da desteklenmiştir. Bunların en bilinenleri Er Jessica Lynch'in Kara Şahin Düştü isimli Hollywood filminde yönetmen yardımcılığı yapan Ridley Scott tarafından gece görüş kamerasıyla filme alınan sahte kurtarılış öyküsü, seyreltilmiş uranyum dezenformasyonu, askeri üs olduğu iddia edilen Mama fabrikası ve Anthrax gibi örneklerdir.(<http://www.yasemininceoglu.com/?Page=11&id=200&islem=oku>)

Bu profesyonelce planlanmış kampanyalar sayesinde, ABD hükümeti arkasına kamuoyu desteği almayı başarmış ve Vietnam bozgunundan sonra savaşa daha da soğuk bakan Amerikan halkının savaşçı duygularını yeniden harekete geçirmeyi başarmıştır.

Belgeseldeki tanıkların anlattıklarından yola çıkarak, Amerika'nın savaş öncesinde kullandığı bir diğer yöntemin “korku çekiciliği” olduğu görülmektedir. Medyada yapılan çeşitli yayınlarla, Bush ve diğer yetkililerin verdiği demeçlerle, sürekli olarak büyük bir tehlikenin varlığından söz edilmiş ve bu tehlikenin engellenmesi gerektiği vurgulanmış, kamuoyundan destek vermesi istenmiştir.

“Terörü durdurmak zorundayız.”, “Terör kapımızda, ülkemizi tehdit ediyor.” “Saddam bizim için kötü planlar yapıyor.” gibi mesajlarla, ikna edici mesaj stratejisi olarak Batıdaki seçim kampanyalarında da sıkça kullanılan korku çekiciliği tercih edilmiştir. Korku çekiciliği, daha çok duygusal öğelere hitap eden, ancak bazı durumlarda rasyonel yönler de içeren tutum temelli bir ikna tekniğidir (Damlapınar, 2005,s.167).

Bu tekniğin kullanımıyla siyasi parti ya da aday, seçmenleri bir şeye ikna ederken korku uyandırmaya çalışmakta, eğer rakip aday seçilirse, ülkenin yıkıma gideceği, insanların çeşitli problemlerle karşılaşacağı gibi ortaya çıkabilecek zararlar sıralanmaktadır. *(Bu teknik bir filme de konu olmuştur. 2006 yılında vizyona giren, İngiliz-Alman ortak yapımı V For Vendetta filminde de, yaşanan sorunlardan - salgın hastalıklar, kaynağı belirsiz virüsler,terör...- bunalan halk, koşulların daha da kötüleşmesini engellemek için kendilerine barış ve huzur vadeden, karşılığında itaat isteyen Başkan adayı Sattler'a sınırsız yetkiler vererek onu başa getirmiştir.*

Sattler, iktidara geldikten sonra tüm iletişim araçlarının kontrolünü eline almış, her sokağa, hatta her eve dinleyiciler yerleştirmiş, belli saatlerden sonra sokağa çıkma yasağı koymuştur. Tüm iletişim akışını yöneterek muhalif sesleri bastırılmış, medyaya yoğun bir sansür uygulamıştır. Zaman zaman çıkarılan isyanlar hemen engellenmiş ve tüm yönetim karşıtı faaliyetler dezenforme edilerek halka bambaşka şekilde yansıtılmıştır. Hiçbir gerçekten haberi olmayan halk, sadece kendisine verilen bilgi kırıntılarıyla oyalanmıştır. Normatif medya kuramlarından yetkeci kurama örnek olarak gösterilebilecek bu filmdeki koşullar, belgeselde gösterilen koşullarla benzerlik göstermektedir.)

11 Eylül’de yapılan saldırıdan 6 hafta sonra ABD’de vatanseverlik yasası çıkarılmıştır. Bu yasanın içeriğinde, tıbbi ve mali kayıtların araştırılmasına olanak tanınması, bilgisayar ve telefon görüşmesi kayıtlarının incelenebilmesi gibi maddeler vardır. Belgeselde, kendilerine bu yasa hakkındaki görüşleri sorulan vatandaşlar; uygulamanın üzücü ama aynı zamanda gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Oysa, mahremiyetin değeri uluslararası yasa ve anlaşmalarda da tanınmış ve 1948’deki İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 12. maddesinde mahremiyete müdahale halinde kişinin yasal korunma hakkı olduğu bildirilmiştir.(Belsey ve Chadwick,1998,s.104) Bu madde tarafından sağlanan korunma, birbiriyle örtüşen üç alanda ele alınmaktadır:

1. Telefon dinlemek veya gizli mikrofon yerleştirmek gibi yasal ya da meşru olmayan yollarla insanlar hakkında gizli dosyalar oluşturmayı da içeren, özel ya da devletin güvenlik örgütleri tarafından gözetim altında tutulmak,

2. Mali işler, vergiler, sosyal güvenlik bilgileri, tıbbi kayıtlar, ceza kayıtları gibi genellikle bilgisayar dosyalarında bulunan özel ve gizli bilgilere izinsiz erişmek,

3. Basın tarafından mahremiyetin ihlal edilmesi. Kişisel yaşama ve özel yaşam alanına fiziksel olarak girilmesi.

Belgeselin devamında, Irak'ta görev almış bir askerın ifadelerine yer verilmiştir. Asker, savaşla ilgili şunları söylemiştir: “Başkalarının canını alırken, ruhumdan da bir parça kopuyor.” Tekrar Irak'ta görevlendirilmesi durumunda ne yapacağı sorulduğunda ise, “Hapse girsem bile Irak'a geri dönmem.” demiştir.

Bu ifadelerden yola çıkarsak, Bivins'in 5 basamaklı çözümleme modeline göre bir analiz yapabiliriz:

1. Durum tanımı: *Etik sorun nedir?* Savaş esnasında sivil hedeflerin vurulması, savaş koşullarının her iki taraf için eşit olmaması, savaş sebebinin net olarak ortaya konmaması, hatta sebebin olmaması, savaşın arkasında petrol kaynaklarına sahip olmak, silah şirketlerinin zenginleşmesi gibi maddi sebeplerin yatması, kamuoyunu aydınlatmak için verilen bilgilerin dezenformasyona uğraması .
2. Etik yol: Farklı etik yollar ele alınabilir. Örneğin, Kant'tan yola çıkılırsa; Kant'a göre, evrenselleştirilebilir kurallara göre eyleme geçildiği takdirde bu davranış etik açıdan her koşulda doğru olacaktır. Veya, Mill'in vurguladığı gibi, eylemin sonuçları, en fazla sayıda kişi için en büyük mutluluk ve faydayı (bireysel değil toplumsal faydayı) mı getirmektedir?

3. Etik ilkelerin belirlenmesi: Etik, örnek olayı incelerken yardımcı olacak etik ilkelerin belirlenmesinde yol gösterir. Bu bağlamda, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Savaş Etiği ve Meşruiyet, Savaş Felsefesi gibi konular sorgulanabilir.
4. Olayın seçilen etik yol ve ilkeler bağlamında incelenmesi Bu aşamada değerlendirilmesi gereken, verilmiş karardan ya da eylemden kimlerin zarar gördüğü ve bu kararın etik açıdan niye yanlış olduğudur. Etik yol, bu açıdan incelendiğinde belgeselde çok net bir tablo ortaya çıkmaktadır. Evleri yıkılmış, yakınlarını kaybetmiş, sakatlanmış, yaralanmış Iraklı siviller (çocuklar,kadınlar,yaşlılar) ve askerler bir yanda; eşlerini, çocuklarını kaybetmiş insanlar, sakat kalmış, psikolojik sorunlar yaşayan, ülkesine döndükten sonra hükümetlerinden ilgi görmeyen askerler bir yandadır. Bu tablo doğrultusunda “çok kişinin mutluluğu ve faydasının” göz önünde bulundurulmadığı açıktır.
5. Doğru davranışın belirlenmesi Bu aşamada sorulması gereken soru “Ben olsaydım ne yapardım?” sorusudur. Bu soruya yanıt oluşturacak bir gerekçe hazırlanacak ve verilen karar savunulacaktır. Belgeselin bir bölümünde, Amerikan askerlerinin profili çizilmiştir. Bu askerler, ülkenin gelir düzeyi düşük, işsizlik oranı yüksek yerlerinde ikamet etmekte, orduya kabul edilmeyi bir kurtuluş yolu olarak görmektedirler. Ordu, onlara dağıtılan broşürler, verilen konferanslarla bir cazibe merkezi haline getirilmekte, gençler buldukları kısaçtan çıkabilme, kariyer yapma yeri olarak orduyu görmektedirler. Dolayısıyla, orduya hayallerle katılmış bir asker, ancak savaşın gerçek yüzünü gördükten sonra içinde bulunduğu durumu sorgulamaya başlamaktadır. “Ben olsaydım ne yapardım?” sorusu, “Bir daha yapmayacağım”a dönüşmektedir. Bu örnekte, verilen kararın savunulmadığı görülmektedir.

Fahrenheit 9/11’ in genelinde izleyici, savaş ve barış kavramlarını sorgulamaktadır. Savaşın bir huzur ve istikrar aracı olarak kullanılmasının ne kadar mantıklı olduğu, savaş

kelimesiyle meşruiyet kelimeleri yan yana gelebilir mi soruları, savaşın olumsuz etkilerini gördükçe zihinlerde daha çok yankılanmaktadır.

Uluslararası İlişkiler'e ait ilk yazılı metin olduğu ileri sürülen kitap, Thucydides'in Peleponezya Savaşı Tarihi'dir. Yani Uluslararası İlişkiler'in temelinde savaş ve barış gibi normatif bir kaygı yatmaktadır (Eralp,1997,s.189-190). Bu bağlamda, savaş karşıtı hareketler, devletin vatandaşlarını savaşa katılmaya ahlaken zorlama; vatandaşların orduya ve savaşa katılmama hakkının olup olmadığı gibi sorular normatif cevaplar beklemektedir.

Geleneksel olarak devletlerin birbirinin içişlerine karışmaması gerektiği söylenmektedir. Özellikle insan hakları ve çevre sorunları gibi küresel sorunlar karşısında devletin egemenlik alanlarının giderek sınırlandırıldığı gerçeği "egemenliğin sınırları nelerdir, bu sınırlar bittiğinde uluslararası karışmamazlık ilkesi geçerliliğini yitirir, müdahale meşru olur mu?" gibi soruların pratik zeminini oluşturmaktadır.

Barış etiği çoğu zaman olanakları sınırlı bir dünyada, insanlığa yönelik ekolojik bir adalet kuramı oluşturan ekoloji etiği kapsamında görülse de aslında temel ilkesi adalet olan siyasal etiğin kapsamı içinde yer almaktadır.(Pieper,1999,s.95) Bütün insanlar için küresel ölçekte bağlayıcı olan insan haklarında ifadesini bulduğu biçimiyle, bütün insanlığı bir dayanışma topluluğu olarak kavrayan adalet anlayışı, haklı amaçları gerçekleştirmenin aracı olarak gösterilmek istenen silahı ve savaşı yasaklar.

Huber ve Reuter siyasetin yeni bir biçimde etiğin konusu olduğunu ifade etmişlerdir. (Pieper,1999,s.97) Elbette bu siyasal etik artık devlet otoritesine itaat etmenin gerekçelerini açıklamakla ve bu itaatın sınırlarını belirlemekle kalmaz. Siyasal etik artık kaçınılmaz biçimde siyaset eleştirisine dönüşmektedir. Bu eleştirinin ölçüsünü bugün en gerekli ve en çok tehlikede olan şey oluşturmaktadır: Barış.

Meşru savaş doktrini, temelde savaşa toptan karşı olmak değil, hangi koşullarda savaşın meşru ve hatta ahlaken kaçınılmaz olduğu üzerine kuruludur. (Eralp,1997,s.209) Walzer'in meşru savaş kuramı, saldırıya karşı koyma hakkı, saldırganın cezalandırılması gerçeği ve önleyici savaşın olabilirliği etrafında gelişir. Devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal egemenlik hakkına müdahalede bulunmak saldırganlık olarak nitelendirilir.

Saldırganlık suçtur ve iki hareket biçimini meşrulaştırır: Saldırıya uğrayanın meşru savunma savaşı ve saldırganı uluslararası hukuka uymaya zorlamak.

Bu değerlendirmeler, uluslararası sözleşmeler ve antlaşmalar aracılığıyla güncel bir sorun olarak terörizm de normatif teorinin ilgi alanına girer. Birçok terör örgütü eylemlerinin meşru, çünkü davalarının haklı olduğunu savunur (Eralp,1997,s.210). Amaçlarının siyasal yani gayri-şahsi olması ise masum insanların öldürülmesini haklı gösteremez ve hiçbir genel ahlak ilkesi çerçevesinde savunulamaz. Konvansiyel olmayan şiddet kullanımı terörizm olarak nitelendirilmedikçe uluslararası sempati ve destek bulacak, bu da şiddeti teşvik edecektir.

Terörist ile özgürlük savaşçısı arasında ayrım yapabilmek, bunlara sağlanan uluslararası desteği haklılaştırabilmek veya destek sağlamak üzere dünya kamuoyunu harekete geçirmek için de elzemdir.

Uluslararası hukukta, geleneksel karşı-önlemlerden biri zararla karşılıktır (Pazarcı,2003,s.431). Zararla karşılık, bir devletin uluslararası hukuka aykırı bir fiili nedeniyle zarar gören bir başka devletin birinci devletin hukuka uygun davranmasını sağlamak amacıyla uluslararası hukuka aykırı yollarla karşılık vermesidir.

Uluslararası hukukun yapılageliş kurallarına göre zararla karşılık önlemi alan devletin bu fiili aslında uluslararası hukuka aykırı olan bir fiile karşı işlendiği için yasallık kazanmaktadır.

Vietnam'da olduğu gibi Irak'ta da Amerika'nın müdahalesinin meşru olmadığı konusundaki görüşler ağırlıktadır. Belgeselde de vurgulandığı gibi, 11 Eylül saldırısı bir çok insanın yaşamını geri döndürülemez biçimde etkilemiştir. Dolayısıyla hukuken ABD'nin zararla karşılık verme hakkı varmış gibi görünse de "kim"e karşılık vermesi gerektiği sorusunun cevabının net olmayışı belgeselin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Belgesel bir bütün olarak değerlendirildiğinde, anlatılan her şeyin belgelerle desteklenmesi ve araştırma sürecinin oldukça eskiye dayanması inanılabilirliği arttırmaktadır. Anlatılan her olay, başlangıcından itibaren belgelenmiştir, dolayısıyla tahmin niteliğinden ziyade kanıtlanmış bilgi özelliği kazanmıştır.

Belgeselin anlatım tarzı eleştirel ve mizahidir. Program unsurlarından pek çoğu birarada kullanılmıştır: Seyirci bazı yerlerde gülmekte, bazı yerlerde duygulanmaktadır. Belgelerin yanında kanıt niteliğinde sunulan bazı görüntüler normalde dikkat edemeyeceğimiz bazı olayları algılamamızı sağlamaktadır. Örneğin haber bültenlerinde sunulan haberlerdeki kimi ifadeler, ekrandaki bir politikacının jest ve mimikleri gibi.

Bir diğer nokta ise, belgesel sayesinde, normal koşullarda gündeme getirilmeyen hikayeleri de öğrenme şansı yakalamamızdır. Örneğin, ölümü haber bültenlerinde sayısal verilerle ifade edilen insanların –Iraklı ya da Amerikan- herbirinin ardında bıraktıklarının neler hissettiği, neleri bırakıp gittikleri, yarım kalan yaşamları ve planları. Haber bülteninde, “2 Iraklı sivil, 3 Amerikan askeri öldü.” dediği zaman asla hissedemeyeceğimiz- çünkü az sonra kanalı değiştirip çayımızı içerken başka bir haberi izleyeceğiz -, yaşama ve insana dair pek çok şey belgeselle gözle görülür hale gelmektedir.

Sonuç

“Sihirli yüzük (takamı görünmez kılıyor) Bana etik olmak için nedenler söyle Çünkü artık yakalanıp ceza görmek gibi bir sorunum yok. Sihirli yüzüğe sahipsek bile niçin doğru olanı yapmakta devam etmek zorundayız?” SOKRATES

Fahrenheit 9/11 adlı belgeselin incelendiği bu çalışmada, Habermas’ın iletişimsel eylem kuramı ve etik kavramından yola çıkılmıştır. Belgeselin konusu etikle ilgili pek çok yorumu kapsayabilecek içeriktedir. 122 dakikalık belgesel, *devlet yönetme etiği*, *savaş etiği*, *askerlik etiği* gibi üzerinde az konuşulan oysa tüm Dünya’yı etkileyen konuların sorgulanmasına yol açmaktadır.

11 Eylül sonrası ABD’nin dünya üzerindeki eylemleri ve Irak’a saldırısı hakkında farklı bir bakış açısının sergilendiği belgeselde, kendini eşit koşullarda ifade edemeyen, farklı görüşleri yasalarla veya yasadışı yollarla engellenen, asimetrik bir tartışma ortamında yaşadıkları için fikirlerini sunma fırsatı olmayan kişilerin sesi aktarılmaktadır.

Aynı zamanda izleyenler, anaakım medyanın toplumu nasıl yönlendirdiğine ve gerçeği aktarmakla görevli kitle iletişim araçlarının “birilerinin istediği gerçeği” nasıl aktardığına şahit olmaktadır.

Yapımda anlatılanların, bir husumetin ya da önyargının yansımaları olarak algılanmasını engelleyen ve film bittikten sonra da izleyeni düşündüren en önemli faktör belgelerin kullanılması ve olayları yaşamış olan insanların şahitliğine başvurulmasıdır. Dolayısıyla, yaşamdan bir kesiti yaratıcılıkla harmanlayarak aktaran belgesel film, bir sinema filminin izleyenin hayal dünyasında yarattığı kadar çarpıcı etkilere sahip olmasa da, gerçeği yalın bir şekilde göstererek, zihinlerde karanlıkta kalmış bazı konulara ışık tutmaktadır.

Kaynakça

- Bayrak Kök, S. (2001) İş Ahlakı Ve Sosyal Sorumluluk, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Belsey A. Chadwick R.(1998) Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Damlapınar,Z.(2005) Medya ve Siyaset İlişkileri Üzerine, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Eralp,A.(1997) Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Esslin,M.(1991) Televizyon Beyaz Camın Arkası, çev.Murat Çiftkaya, Pınar Yayınları,İstanbul.
- Habermas,J.(2001) İletişimsel Eylem Kuramı,çev.Mustafa Tüzel,Kabalcı Yayınları,İstanbul.
- Hüseyin K.(2004) Bourdieu Medyaya Karşı Medya: İşbirlikçi, Zorba ve Çığırkan, Papirüs Yayınevi, İstanbul.
- Matelski,M.(2000) Tv Haberciliğinde Etik, çev. Bahar Öcal Düzgören,YKY,İstanbul.
- Mutlu,E.(1999) Televizyon ve Toplum, TRT Yayınları,Ankara.

Parkan,M.(2004) Brecht Estetiği ve Sinema, Don Kişot Yayınları, İstanbul.

Pazarcı,H.(2003) Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi,Ankara.

Pieper,A.(1999) Etiğe Giriş, çev.Veysel Atayman,Gönül Sezer,Ayrıntı Yayınları,İstanbul.

Sabuncuoğlu,Z. (2004) İşletmelerde Halkla İlişkiler, Ezgi Kitabevi,Bursa.

Soygüder,Ş.(2003) Eyvah Paparazzi,Om Yayınevi,İstanbul.

Türkoğlu N. Öztürk M. ve Aymaz G.(2004) Kentte Sinema Sinemada Kent,Yeni Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Tokgöz,O.(2006) Temel Gazetecilik,İmge Kitabevi,Ankara.

<http://www.yasemininceoglu.com/?Page=11&id=200&islem=oku> (E.T. 1.4.2012)

http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi113/yilmaz.yildirim_113.html (E.T. 1.4.2012)

http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi113/yilmaz.yildirim_113.html (E.T. 1.4.2012)

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2814> (E.T. 1.4.2012)